

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК З ЧИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ

Важливим напрямком сучасних досліджень із методики викладання української мови як іноземної є теоретичні й практичні аспекти створення навчальної текстотеки. Можна говорити про здобутки в укладанні збірників із текстами, перш за все, наукового стилю для іноземних студентів різних спеціальностей. Також створено навчальні комплекси з текстами краєзнавчого спрямування та публіцистичного стилю мовлення. Велике значення для розвитку текстуальної компетентності іноземних студентів та їх ознайомлення з культурою й історією України мають, безперечно, художні тексти, однак навчальних матеріалів для іноземців, розроблених на основі творів красного письменства, в українській лінгводидактиці поки що недостатньо. Переважно це збірки різножанрових текстів (оповідання, новели, казки, гуморески, поетичні твори) [1; 4; 5; 7].

Перспективним, із нашої точки зору, є створення широкої палітри навчальних книг із художніми текстами, укладених за різними принципами: тематичним, жанровим, історико-літературним. Потрібні збірки творів одного автора, певного періоду історії української літератури, об'єднаних темою чи проблемою, таких, що репрезентують кращі зразки певного жанру в українській літературі чи фольклорі (оповідання, новели, повісті, п'єси, анекдоти, пісні тощо). Цей текстовий матеріал, безперечно, потребує лінгводидактичного опрацювання та створення відповідного методичного апарату для інокомунікантів різного рівня володіння українською мовою.

Мета пропонованої публікації – обґрунтувати лінгводидактичну модель навчального посібника з текстами легенд для іноземців, що володіють українською мовою на рівні А2-В1.

Народні легенди, з нашої точки зору, становлять собою вдалий текстовий матеріал для роботи з іноземними студентами, які вивчають українську мову перший рік – у другому концентрі першого семестру та другому семестрі підготовчого відділення. Введення текстів краєзнавчої тематики (до яких зараховуємо й легенди) особливо доцільно саме в цей період, коли інокомуніканти повинні адаптуватися до нового мовного середовища та нової культури. Легенди допомагають ознайомити іноземців із певними географічними об'єктами України, окремими сторінками її історії, зацікавити українськими традиціями, народними символами. До того ж простота мовно-композиційної організації текстів легенд загалом відповідає рівневі читацької компетентності іноземців, що навчаються на підготовчому відділенні. Фольклористи відзначають, що неказковій прозі (отже, й легенді), притаманні такі риси: подання інформації звичайною розмовною прозовою мовою; логічна послідовність у викладі фактів з інформативною чи виховною метою; відсутність розгорнутих пейзажів, ліричних відступів, повторів; мала кількість, а часто й відсутність, характерних для інших жанрів усної народної творчості тропів та синтаксичних фігур [2: 526-527]. Зауважена дослідниками непоетичність легенд із точки зору лінгводидактики виступає тим фактором, що полегшує їх сприйняття іноземцем, а «винятковість і незвичайність відтворюваних колізій і ситуацій» [2: 527] є домінантою, що підтримує інтерес читача-інофона.

До навчальної текстотеки з української мови як іноземної, вважаємо, доцільно залучати, крім топографічних та ономотологічних легенд (які традиційно популярні серед укладачів книг для тих, хто вивчає іноземну мову), також флоронімічні, культурологічні, історичні. Потрібно звертатися і до соціально-побутових легенд, дія яких лише опосередковано пов'язана з певним знаковим топонімом: це дасть можливість принагідно ознайомити читачів із географічним об'єктом чи пам'ятним місцем, а текст легенди використати як матеріал для розвитку мовних і мовленнєвих умінь іноземних студентів у межах певної лексичної теми (докладніше див.: [6]).

Керуючись викладеними вище міркуваннями, для навчального посібника ми відібрали низку легенд, пов'язаних із певними географічними об'єктами («Кава Юрія Кульчицького» (Львів), «Любов Дніпрянки» (Хортиця), «Легенда про Ведмідь-гору» (Крим), «Легенда про озеро Світязь»), знаковими історичними постатями («Народження Богдана Хмельницького»), важливими для українців поняттями («Материнська любов», «Хліб і золото»), народними звичаями («Легенда про писанки»), рослинами-символами (легенди про тополя, калину і вербу, барвінок) та ін.

Відібрані тексти було мінімально адаптовано з урахуванням методичних принципів доступності (відповідно до володіння мовою іноземних читачів спрощено певні синтаксичні конструкції) та доцільності (знято чи замінено синонімами неактуальні лексеми). До навчальних текстів було розроблено систему дотекстових і післятекстових завдань.

Завдання дотекстового етапу спрямовані на зняття труднощів лінгвокраїнознавчого та лексичного характеру. На цьому етапі запропоновано лінгвокраїнознавчий коментар, увиразнений візуальним рядом. Так, наприклад, перед легендою «Любов Дніпрянки» вміщено коментар-довідку про острів Хортиця, на якому розгортаються події твору:

Хортиця – острів на Дніпрі в межах міста Запоріжжя.

Хортиця – найбільший острів не лише на Дніпрі, а й на всіх річках Європи. Його довжина – 12 кілометрів, ширина – 2,5 кілометри.

Природа острова унікальна: на його території можна побачити ліси, луки, степи, скелі, болота, озера.

Найвідоміший період з історії Хортиці – козацтво. На острові Мала Хортиця, що знаходиться поруч, козаки під проводом князя Дмитра Вишневецького у 1552 р. побудували першу фортецю – Запорозьку Січ.

На території острова працює національний заповідник. Тут діють Музей історії запорозького козацтва, історико-культурний комплекс «Запорозька Січ» та багато інших цікавих об'єктів.

Коментар супроводжують фотографії острова, його скелястих берегів, будівель музейного комплексу.

Також завдання дотекстового етапу покликані допомогти іноземцям зрозуміти значення нових лексем та певних лінгвокраїнознавчих об'єктів (фразеологізмів, народних порівнянь, метафор). Використовуємо різні способи семантизації: тлумачення (до кожного тексту запропоновано словничок), пояснення з допомогою синонімів чи антонімів, візуалізація, аналіз морфемного складу слова, аналіз значення слова в контексті.

Завдання післятекстового етапу організовано в трьох напрямках: перевірка розуміння змісту прочитаного, сюжету, характерів головних героїв; розвиток лексико-граматичних навичок на матеріалі тексту легенди; розвиток навичок діалогічного та монологічного мовлення.

Завдання першої групи такі: погодитися з твердженням чи заперечити його, дати чи вибрати правильні відповіді на запитання, з'єднати початок і кінець речень, скласти (виправити, модифікувати) план до тексту, розташувати пункти плану в логічній послідовності.

Мета лексико-граматичних вправ – створити можливість для використання лексем і конструкцій, типових для конкретного тексту, і таким чином збагатити вокабуляр студентів, відпрацювати й увести в активний ужиток певні граматичні форми й синтаксичні структури. Так, наприклад, легенда «Любов Дніпрянки» є вдалим матеріалом для відпрацювання дієслів руху: у тексті представлені лексеми *пливти, підпливти, попливти, перепливти, припливати*. Тож на післятекстовому етапі запропоновано відповідні завдання: спостереження над уживанням дієслів *пливти, плавати* та префіксальних дієслів з коренем *-плив-*, добір дієслів руху та використання їх правильної форми в певному контексті. У легенді «Калина і верба» зауважуємо групу прикметників на позначення зовнішності людини, їх використання у формі вищого ступеня порівняння, низку слів зі зменшено-пестливими суфіксами. Отже, після прочитання цього тексту доцільно організувати роботу над використанням і творенням відповідних лексем і форм. При цьому багаторазове повторення з опорою на сюжетну організацію тексту забезпечує мимовільне запам'ятовування лексичних одиниць, а контекстуальна зумовленість вживання граматичних конструкцій робить завдання більш комунікативними.

Завдання останньої групи покликані стимулювати студентів створити власну розповідь за текстом легенди чи розіграти діалог, наявний у тексті або уявний – той, який міг би відбутися за певних обставин. При створенні цих завдань звертаємося до елементів таких методів роботи з художнім текстом, як інсценізація, драматизація, метод вияву думок, метод артефактів, дискусія тощо [3].

Так, після легенди «Любов Дніпрянки» пропонуємо читачам скласти розповідь про історію кохання від імені героя та героїні твору (використовуючи наведені вирази); згадати свою національну легенду про силу кохання й розповісти її; розіграти уявний діалог між героїнею та її подругою, яка розпитує про хлопця (наведено орієнтовні репліки-запитання), та розмову героя із другом, якому цікаво дізнатися про дівчину та стосунки закоханих.

Підсумовуючи, можна виокремити такі складові лінгводидактичної моделі навчального посібника з текстами легенд для іноземців, що володіють українською мовою на рівні А2-В1: 1) адаптовані відповідно до рівня володіння мовою й тематично згруповані тексти легенд; 2) система завдань до текстів, спрямована на формування базового рівня читачької компетентності, збагачення країнознавчих знань, розвиток лексико-граматичних навичок та комунікативних умінь; 3) оптимальна архітектоніка посібника (тексти для колективного та самостійного

опрацювання, відповіді до тестових завдань); 4) ефективний семіотико-поліграфічний код (ілюстрації, таблиці, шрифти тощо).

Переконані, що поява різноманітних видань із художніми текстами для вивчення української мови як іноземної збагатить українську лінгводидактику й допоможе викладачеві організувати процес навчання інокомунікантів ефективно й цікаво.

Література

1. Єлісова, М.О. Коментоване читання художніх творів: Навчальний посібник для іноземних студентів / М.О. Єлісова. – К.: ТОВ «НВП «ІНТЕРСЕРВІС», 2010.
2. Лановик, М.Б. Українська народна творчість: Підручник / М.Б. Лановик, З.Б. Лановик. – К.: Знання-Прес, 2005.
3. Матрон, Е.Д. Художественное произведение на уроках иностранного языка / Е.Д. Матрон. – М.: Флинта: Наука, 2002.
4. Паламар, Л.М. Читаємо українською: Навч. посібник (для студентів початкового етапу) / Л.М. Паламар, Н.Ф. Татьянченко, Н.В. Поставна. – К., 1999.
5. Сапожнікова, О.В. Мова сучасних текстів: навч. посіб. з української мови для студентів-іноземців / О.В. Сапожнікова. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2011.
6. Швець, Г.Д. Народна легенда в навчальній текстотечі з української мови як іноземної / Г.Д. Швець // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Вип. 24: 36. наук. праць. – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2014. – С. 125-133.
7. Швець, Г.Д. Читаймо українською: Навчальний посібник з української мови для іноземних студентів / Г.Д. Швець, Ю.О. Торчинська, А.О. Літвінчук / За ред. Г.Д. Швець. – К.: Фенікс, 2012.